

Posudek oponenta bakalářské práce

Název: Presumpce viny u vysoce postavených politiků jako politický fenomén

Autor: Anna Frankeová

Předložená bakalářská práce se zabývá originálním tématem „presumpce viny“ u politiků na nedávných příkladech z české politiky. Téma sice není dostatečně uvedeno v úvodu práce; v její druhé části se ale čtenář dozví, že autorka si reflektuje posun pozic Miloše Zemana v otázce politických dopadů trestních stíhání politiků: zatímco svého ministra financí Iva Svobody premiér Zeman odvolal kvůli probíhajícímu trestnímu stíhání, později, jako prezident, Miloš Zeman odmítal vyvozovat politické důsledky z trestního stíhání politiků s odůvodněním, že je „presumpce viny“ u politiků zneužívána. Autorka v textu na základě analýzy Erika Taberyho ukazuje, že i Miloš Zeman tento argument využil ke svému prospěchu podle měnícího se politického kontextu.

Otázka „presumpce viny“ jako jakéhosi politického principu či jako prvku politické kultury je zajímavá a originální; lze se mu věnovat normativně (má platit?) či historicky (platil u nás, kdy a do kdy?); dále např. z hlediska politické kultury zemí či pol. stran (používá ho ČSSD konsistentně?, hraje roli sousedních zemích?) či při hodnocení kultury české politické scény (kolik politiků bylo skutečně donuceno kvůli trestnímu stíhání odstoupit, pod čím tlakem, jaké jsou tendence, jaké mechanismy odpovědnosti atd.).

Autorka si ale klade jiné, mnohem triviálnější otázky: „využívá se „presumpce viny“ jako politický nástroj?“ a „změnil se pohled na politický fenomén presumpce viny v průběhu času díky četným politickým aférám?“ V druhé části krátce popisuje jak změnu postoje Miloše Zemana k politickým důsledkům trestního stíhání, tak i aféru s bytem Stanislava Grosse a aféru Čapí hnízdo Andreje Babiše a konstatuje opět banální fakt, že S. Gross byl donucen z vedení vlády během vyšetřování odejít, zatímco A. Babiš ne. Autorka zmiňuje odlišné okolnosti obou případů, ale k analýze nepřistupuje.

Otázku „presumpce viny“ nedovedla uchopit jako problém v širších souvislostech (pol. zodpovědnosti, pol. kultury, demokracie) a ani analyzovat. Její definice je opakovaná, nejasná a nedostatečná („parazituje na presumpci viny“); nezabývá formami politické odpovědnosti, politické kultury. Její způsob řešení je žurnalistický (popis aktérů a afér) a velmi neuměle teoretický.

Problém tkví asi v tom, že si autorka mylně zvolila teoretický rámec pro uchopení pojmu „presumpce viny“. Považuje pojem „performativity jazyka“ za jakýsi vše-vysvětlující nástroj, avšak její zapojení tohoto pojmu do vysvětlení jevů spojených s politickým využíváním „presumpce viny“ pro vynucování politické odpovědnosti či důvěryhodnosti politiků je nejasné a nesrozumitelné. Její charakteristiky performativity jsou obecné, nejasné a nijak zapojené do argumentu, např. „Presumpce viny je hodnotící pojem, jehož hlavní částí je performativní role“ a „Pojem presumpce viny však slouží k hodnotovému rozšíření performativní role jazyka“ (38). Nelze se ubránit pojmu, že autorka pojmu performativity jazyka neporozuměla – připisuje politickému hodnocení určité situace (stíhání) politickými oponenty nebo partnery jakousi magickou sílu, která snad dovádí do jakýchsi důsledků. Tomuto tématu se věnuje na str. 29-31 a zřejmě chápe „performativitu“ jednoduše jako sebezprezentaci: používáním argumentu presumpce viny se má M. Zeman stylizovat do bezúhonného politika; odstoupením od něho zase jako „obyčejný člověk“ – toto je nejen triviální, ale také nemá s pojmem performativity ve filosofii jazyka nic společného.

Celkovým výsledkem práce je příliš obecné a banální obecné tvrzení, že „negace pojmu presumpce nevinu a jejího hodnotového rámce se dá využít k získání politických sympatií.“ (39)

Dále, i struktura práce a metoda jsou nedostatečné.

Autorka neuvádí svou práci jasně postavenou otázkou, pouze píše, že cílem práce je zabývat se užíváním „argumentu o presumpci viny u vrcholných politiků v rámci politického soupeření o moc.“ Na vysvětlení uvádí, že „argumentace presumpcí viny tedy předpokládá, že existují pádné důvody, aby přinejmenším u vrcholných politiků byla omezena platnost právních principů v politického soupeření o moc“. Kromě toho že není vysvětlena podstata „presumpce viny“ jako politického jevu a problému, autorka naznačuje, že může jít o problém právní – což je absurdní.

Práci otevírá celou první polovinou práce věnovanou přehledu teorií řečových aktů, aniž by bylo vysvětleno, jak s tématem souvisí. Autorka podrobněji – ne zcela přesvědčivě – definuje politický pojem presumpce viny až v druhé polovině práce; teprve na str. 21-22 uvádí cíl práce a její hypotézy. Až v druhé části si klade otázky: „Funguje negace právního pojmu presumpce nevinoty jako způsob, jak si v politické soutěži získat sympatii nových voličů?“ a „Změnil se pohled na politický fenomén presumpce viny průběhem času díky četným politickým aférám?“ Zároveň ale odpověď konstatuje jako fakt a poté ji znovu otevírá jako otázku: „Presumpce viny v současné chvíli slouží v politice jako pojem, kterým si politici získávají sympatie u svých voličů. Jedná se o pojem, který parazituje na reálně existující právní normě, která je jedním ze základů právního státu. Mým cílem v této práci je zjistit, jak moc si politici negací tohoto právního pojmu reálně dokážou získat nové voliče a jestli vůbec. Zda aféry politiků mají vliv na současnou kvalitu demokracie, nebo zda voličům již nezáleží na tom, jestli náš demokratický stát vedou slušní a nezkorumpovaní politici.“

Zadruhé, není jasno, jakým způsobem má teorie řečových her souviset s otázkou „presumpce viny“. Autorka totiž neuvádí, jak výše uvedené otázky chce odpovědět – pouze zmiňuje, že bude rozebírat komentáře Miloše Zemana a zajímat se o „vývoj jeho názoru“ na tento fenomén“ (21). Můžeme pochybovat o tom, zda na ně odpovědět vůbec lze: obě otázky otevírají téma politické strategie marketingu a kvality demokracie – tedy okruhy, kterým se práce nevěnuje. Teorie řečových her není nijak přesvědčivě použita pro analýzu: autorka neukazuje na žádné případy roli „performativity“ v otázce politické zodpovědnosti.

Tím pádem je celá první polovina práce irelevantní a její poměrně jednoduchý argument se odehrává druhých na 20 stránkách – na kterých autorka bez větší analýzy konstatuje změnu postoje M. Zemana, odlišný dopad trestního stíhání S. Grosse a A. Babiše na jejich kariéry.

Co se týká formální stránky, práce odkazuje zejména na knihu Taberyho a M. Zemana - a na omezené množství citátů politiků. Nemá poznámkou aparát, ani další oporu v teorii.

Po formální stránce je práce krátká a obsahuje syntaktické a gramatické chyby (str. 19, 25, 30, 36)

Shrnutí: Autorka si vybrala originální a náročné téma. Bohužel je nutné konstatovat, že se je zpracovala banálně, žurnalisticky; její pokus o analýzu za pomoci filosofie jazyka nepřinesl žádný výsledek: autorka nebyla schopná obě poloviny práce spojit. Její analytická část čítá asi 20 stran, z toho většina popisuje politické aktéry, analýzu text postrádá, výsledky jsou banální.

Bez podezření na plagiát.

Navrhuji ohodnocení nedostatečné.

V Praze dne 3. 9. 2019.

Zora Hesová